

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.11>

А. В. Палиця

аспірант

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: orcid.org/0009-0006-0456-8463

ЛІБЕРТАРІАНСЬКИЙ ПІДХІД ДО СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджується історичне та теоретичне підґрунтя лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі, аналізуються ключові концепції, які сформували сучасне бачення дерегуляції та мінімізації державного втручання в економічні процеси. Розглядаються історичні витoki ідей, що лежать у традиціях класичного лібералізму XVIII століття, який заклав основу для розуміння свободи обміну як ключового чинника суспільного прогресу. Аналізуються праці Мюррея Ротбарда, Людвіга фон Мізеса, Фрідріха Гаєка, Адама Сміта та Айн Ренд, які обґрунтували економічну ефективність ринку, обмеження державного контролю та пріоритет добровільної взаємодії між учасниками торгівлі. У статті досліджується лібертаріанське трактування спрощення процедур торгівлі як усунення мит, тарифів, квот, ліцензій та сертифікацій для забезпечення максимальної свободи обміну та ефективного розподілу ресурсів. Підкреслюється значення довіри між учасниками ринку, яку забезпечують репутація виробників і вибір споживачів, а не централізований контроль. Okремо аналізується сучасна практика Європейського Союзу, яка спрямована на «регульоване спрощення» шляхом уніфікації правил, цифровізації процедур та введення стандартів безпеки. Показано, що, з точки зору лібертаріанців, такі підходи, попри скорочення бюрократії, зберігають або навіть посилюють роль держави у контролі економічної діяльності, створюючи нові форми регуляції. На прикладі ЄС, Швейцарії та Сінгапуру порівнюються різні моделі торгівлі, що демонструє цивілізаційний розлам між лібертаріанським прагненням до мінімізації державного втручання та європейським підходом до регульованого інтегрованого ринку. Узагальнюючи, стаття показує, що у центрі дискусії про спрощення процедур торгівлі стоїть співвідношення свободи та контролю, а лібертаріанська модель базується на максимальному розширенні сфери добровільної взаємодії та мінімізації примусу, тоді як політика ЄС передбачає гармонізацію, уніфікацію та цифровізацію правил як засіб забезпечення безпеки і ефективності ринку.

Ключові слова: лібертаріанство, спрощення процедур торгівлі, дерегуляція, свобода обміну, класичний лібералізм, Європейський Союз, цифровізація, ринкові механізми, державне втручання, стандартизація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економіки питання спрощення процедур торгівлі набуває виняткового значення, адже саме від ефективності цих процесів залежить динаміка міжнародних економічних відносин. Європейський Союз (далі – ЄС) послідовно вибудовує політику, спрямовану на ліквідацію надмірних бар'єрів у торгівлі, і це стає важливим орієнтиром для держав, що інтегруються у європейський простір. Лібертаріанський підхід пропонує мінімізацію державного втручання, розширення

свободи підприємництва та дерегуляцію, що в умовах європейської політики створює нові перспективи для більш прозорого та передбачуваного бізнес-середовища. Саме таке поєднання може забезпечити синергію між принципами економічного лібералізму та інституційними нормами ЄС. Важливо, що скорочення адміністративних процедур у торгівлі дозволяє знизити витрати для бізнесу та підвищити конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Для країн, які прагнуть інтегруватися у внутрішній ринок ЄС, подібні трансфор-

мації відкривають шлях до глибшої економічної співпраці. Сучасна політика ЄС демонструє, що гармонізація процедур та цифровізація митних і торговельних механізмів відповідають загальним тенденціям розвитку світової економіки. Лібертаріанські ідеї у цьому контексті стають не лише теоретичною конструкцією, а й практичним інструментом, здатним підсилити ефективність реформ. У результаті формується модель, де свобода торгівлі поєднується з європейськими стандартами прозорості та правової визначеності, що забезпечує новий рівень стабільності та розвитку для бізнесу і суспільства. Тому в контексті торговельної та митної політики ЄС врахування досвіду лібертаріанців є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан розробленості проблематики лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі можна охарактеризувати як фрагментарний і водночас динамічний. У науковій літературі простежується значний інтерес до загальної проблематики дерегуляції та лібералізації економіки, однак спеціалізовані дослідження, що безпосередньо зосереджуються на поєднанні ідей лібертаріанства з інституційними вимогами сучасної міжнародної торгівлі, залишаються обмеженими. Серед українських вчених дана проблематика не була ще предметом вивчення. Основні аспекти даної проблематики досліджуються у працях західних вчених. Наявний стан джерельної бази демонструє потребу у поєднанні теоретичних концепцій свободи ринку з практичними аспектами європейської інтеграції та цифровізації митних механізмів. Це свідчить про перспективність подальших наукових розвідок, які б поєднали політико-правові, економічні та філософські виміри проблеми в єдину концептуальну рамку.

Метою статті є дослідження лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи історичні витоки ідей, що лежать в основі сучасного лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі, необхідно підкреслити, що ці концепти

мають глибоке коріння у класичному лібералізмі. Саме ліберальна економічна традиція, започаткована ще у XVIII столітті, сформувала інтелектуальне підґрунтя для розуміння свободи обміну як фундаментального чинника суспільного прогресу. У подальшому еволюція цих ідей набула більш чіткої доктринальної форми у працях представників лібертаріанської школи, які зуміли поєднати економічну теорію, політичну філософію та соціальні концепції в єдину інтелектуальну систему.

Серед авторів, які найбільш суттєво вплинули на формування основ лібертаріанства, у науковій літературі традиційно виділяють кілька ключових постатей. Одним із перших, хто системно сформулював повноцінну лібертаріанську парадигму, став Мюррей Ротбард. Його праця «Power and Market» («Влада і ринок») містить низку положень, які відображають сутність його бачення свободи економічних відносин. На думку Ротбарда, вільний ринок є єдиною системою, в якій обмін відбувається виключно на основі добровільної згоди, без примусу та загрози застосування сили. Він стверджував, що будь-яке втручання держави неминуче порушує ринкову рівновагу, створюючи додаткові проблеми, які, у свою чергу, часто стають підґрунтям для нових форм регулювання [1, с. 30]. Більш того, Ротбард доводив, що ринок, звільнений від надмірного державного контролю, здатний ефективно задовольняти всі суспільні потреби, включно з безпекою та правосуддям, набагато результативніше, ніж державні інститути.

Не менш важливу роль у розвитку теоретичного підґрунтя лібертаріанства відіграв Людвіг фон Мізес, один із провідних представників австрійської економічної школи. У своєму фундаментальному трактаті «Human Action: A Treatise on Economics» («Людська дія: трактат з економіки») він обґрунтував неефективність державного втручання, підкреслюючи, що ринок є своєрідним демократичним процесом, де кожна покупка виступає як голос на користь того чи іншого виробництва. Мізес категорично заперечував ідею соціалізму, вважаючи його не альтернативною економічною системою, а руйнівним

явищем, яке веде до занепаду цивілізації. Він стверджував, що чим масштабніше державне планування, тим менше свободи залишається у громадян, адже централізоване управління неминуче підміняє індивідуальні плани й вибір кожної особи волею політичної влади [2, с. 79]. Його аргументація стала основою критики планової економіки, яка, на його переконання, завжди приречена на провал через відсутність у держави достатньої інформації для прийняття оптимальних рішень.

Ідеї лібертаріанства також були суттєво збагачені працями Фрідріха Гаєка. У книзі «The Road to Serfdom» («Шлях до рабства»), за яку він здобув широку міжнародну відомість, Гаєк наголошував на небезпеках, що виникають унаслідок надмірної соціалізації економічних процесів. Його відома теза про те, що єдиний спосіб досягнення рівності в умовах планової економіки полягає у зрівнянні всіх у бідності, стала одним із центральних положень антисоціалістичної риторики. Гаєк, на відміну від Ротбарда, був менш радикальним у своїх висновках, однак саме його концепції значною мірою сприяли популяризації ідей вільного ринку серед широкої наукової та політичної спільноти [3, с. 91].

Не можна оминати увагою і внесок Адама Сміта, який, хоча і не належав до лібертаріанців у сучасному сенсі, заклав інтелектуальні основи цієї доктрини. У своїй класичній праці «The Wealth of Nations» («Багатство народів», 1776) він послідовно виступав проти протекціонізму та торговельних бар'єрів, обґрунтовував ідею *laissez-faire* та розвинув концепцію «невидимої руки ринку», яка забезпечує природну рівновагу попиту і пропозиції без державного втручання. Саме завдяки Сміту вперше було систематично показано, що спрощення процедур торгівлі є безпосереднім шляхом до економічного зростання і добробуту націй [4, с. 91].

Варто також згадати Айн Ренд, яка, хоча й більше відома як літераторка, істотно вплинула на формування морально-філософських засад лібертаріанської думки. У своєму романі «Atlas Shrugged» («Атлант розправив плечі») вона розкриває ідею про те, що торгівля є єдиним цивілізова-

ним способом взаємодії між людьми, тоді як примус завжди означає повернення до варварських практик. Вона наголошувала, що цивілізація починається там, де добровільний обмін витісняє силу, а свобода економічних відносин стає підґрунтям суспільного прогресу [5, с. 37].

Таким чином, розглянуті мислителі сформували цілісну ідейну парадигму, у якій спрощення процедур торгівлі постає не лише як технічний аспект економічної політики, а як принципове втілення ідеї свободи. Їхні концепції, попри відмінності у радикалізмі та підходах, поєднують переконання в тому, що справжній розвиток можливий лише за умов мінімізації примусу і максимального розширення сфери добровільної взаємодії.

Ознайомлення з основними авторами та базовими принципами політико-правової ідеї лібертаріанства дозволяє перейти до аналізу поглядів цієї течії на спрощення процедур торгівлі у контексті сучасної економічної політики. Історичний аналіз свідчить, що ідея дерегуляції та мінімізації перешкод у торгівлі сягає корінням класичного лібералізму, який заклав підвалини для формування сучасного лібертаріанства. Отже, перші заклики до усунення бар'єрів у торгівлі виникли задовго до того, як у науковому обігу з'явилося поняття «лібертаріанець».

У сучасному розумінні спрощення процедур торгівлі посідає важливе місце в економічній політиці та водночас становить один із ключових аспектів лібертаріанської ідеології. У лібертаріанському дискурсі спрощення процедур торгівлі передбачає радикальне обмеження ролі держави в економічному процесі. Такий підхід базується на переконанні, що усунення мит, тарифів, квот, ліцензій, обов'язкових сертифікацій та державних перевірок створює умови для максимальної свободи обміну. В ідеалі торгівля між країнами повинна мати той самий характер, що й обмін між приватними особами на локальному ринку, тобто відбуватися без посередників і регуляторів. Вільна конкуренція та добровільні угоди розглядаються як фундаментальні механізми організації економічних відносин.

Особливу увагу прихильники цього під-

ходу приділяють проблемі довіри. На їхню думку, якість товарів і послуг має гарантуватися не втручанням державного апарату, а репутацією виробників і вибором споживачів. Замість централізованого контролю якості пріоритет надається альтернативним механізмам, зокрема незалежним оцінкам, ринковим інститутам чи відгукам користувачів [6, с. 137].

У межах цієї парадигми критиці підлягають і сучасні практики так званого «спрощення через контроль», що активно впроваджуються у європейському просторі. На думку лібертаріанців, цифровізація процедур, електронне декларування, митне сканування чи податковий аудит, які презентуються як модернізація регулювання, фактично перетворюються на нові форми адміністративного нагляду. Таким чином, навіть у разі скорочення паперової бюрократії відбувається посилення державної присутності у сфері торгівлі.

ЄС пропонує альтернативне бачення процесу спрощення, яке можна окреслити як «регульоване спрощення». Його сутність полягає не у відмові від контролю, а у створенні єдиних правил, стандартів та сертифікацій, які мають забезпечити уніфікацію вимог для учасників ринку. Показовим прикладом є система маркування CE, що розглядається як засіб полегшення доступу продукції на ринок. Проте з погляду лібертаріанців такі інструменти являють собою лише централізовану форму контролю, замасковану під полегшення регуляторного середовища.

Важливою характеристикою європейського підходу є орієнтація на цифровізацію та централізацію процедур. ЄС активно розбудовує електронні митні системи, бази податкових даних та механізми «єдиного вікна» для експортерів і імпортерів. У політичному вимірі це трактується як зменшення бюрократичного навантаження та прискорення адміністративних процедур. Однак у лібертаріанській критиці такі інструменти часто розглядаються як розширення можливостей державного спостереження та контролю за економічною діяльністю [7, с. 29].

Ще однією відмінністю є наголос на захисті внутрішнього ринку, який посідає важливе місце у політиці ЄС. Аргументи

на користь регуляторних заходів обґрунтовуються потребою у захисті споживачів, безпеки продукції чи охорони довкілля. Проте у лібертаріанській інтерпретації подібні заходи набувають рис протекціонізму, який обмежує свободу економічних суб'єктів та знижує рівень конкуренції, завдаючи шкоди і виробникам, і споживачам.

Загалом, можемо констатувати, що спрощення процедур торгівлі в лібертаріанській парадигмі розглядається як шлях до створення більш ефективного та менш контрольованого державою ринку. Це не лише стимулює розвиток підприємництва, але й сприяє зростанню добробуту та утвердженню свободи вибору, що становить основу лібертаріанської ідеології.

Торгівля у лібертаріанському світогляді постає як природна форма добровільної взаємодії між індивідами. Вона сприймається як обмін, який не потребує жодного регулювання з боку держави, якщо не порушуються права третіх осіб. Такий підхід передбачає, що мита, квоти, тарифи та державні субсидії лише спотворюють природний механізм ринку, завдають шкоди споживачам і звужують їхній вибір. Натомість вільна торгівля забезпечує нижчі ціни, вищу якість товарів та більш раціональний розподіл ресурсів.

Роль держави у цій системі обмежується трьома функціями: захист приватної власності, забезпечення виконання контрактів і гарантування безпеки від насильства чи шахрайства. Всі інші функції, такі як митне адміністрування, ліцензування або сертифікація, за логікою лібертаріанства можуть бути або передані приватному сектору, або скасовані [8, с. 99].

Важливим елементом є й глобальний вимір торгівлі. Лібертаріанці вважають, що державні кордони не повинні бути бар'єром для обміну. В ідеальній моделі будь-яка особа у будь-якій країні має можливість купувати та продавати товари, якщо це не порушує прав інших. Відповідно, урядові обмеження розглядаються як порушення фундаментальних економічних свобод.

В будь-якому випадку, порівняння з підходами ЄС демонструє принципові відмінності у розумінні спрощення торгівлі. Для

лібертаріанців справжнє спрощення означає максимальне усунення держави з економічного процесу, відмову від мит, квот, тарифів, ліцензій і сертифікацій. Торгівля у їхній інтерпретації повинна бути такою ж простою і добровільною, як обмін між приватними особами. Натомість для ЄС спрощення торгівлі означає не усунення правил, а їх уніфікацію та централізоване впорядкування. Європейська політика тяжіє до цифровізації процедур, запровадження єдиних стандартів і контролю безпеки, що з точки зору лібертаріанців є лише іншою формою регуляції [9, с. 50].

Крім того, потрібно зазначити, що ЄС виправдовує регуляторні заходи потребами уніфікації стандартів, забезпечення якості та захисту споживачів. Лібертаріанці вбачають у цьому протекціонізм та економічний націоналізм, який обмежує свободу як виробників, так і споживачів. Приклади таких відмінностей можна побачити на рівні єдиного ринку ЄС, митного союзу або політики у рамках СОТ. Для європейських політиків вони є досягненням інтеграції та спрощенням, тоді як для лібертаріанців це прояв централізованої бюрократії, що перешкоджає справжній вільній торгівлі.

У цьому контексті показовими є приклади держав та політиків, які частково реалізували лібертаріанські підходи. Серед них вирізняється Швейцарія, яка зберігає автономність у торговельній політиці та не інтегрується повністю у регуляторну систему ЄС. Інший приклад становить Сінгапур, чия торговельна політика характеризується майже повною відсутністю мит і мінімальним рівнем регуляцій [10, с. 35].

Висновки і пропозиції. Отже, історичний аналіз витоків лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі дозволяє стверджувати, що його ідейна основа бере початок у традиціях класичного лібералізму XVIII століття. Саме ця інтелектуальна парадигма вперше обґрунтувала свободу обміну як ключовий чинник економічного та суспільного розвитку, заклавши підвалини для майбутніх концепцій дерегуляції. Подальший розвиток ліберальних ідей у працях Ротбарда, Мізеса, Гаєка, Сміта та Ренд сформував

цілісне бачення того, що спрощення торгівлі не є суто технічним чи адміністративним завданням, а виражає фундаментальний принцип свободи як основи економічного порядку. У сучасних умовах лібертаріанський підхід до торгівлі трактується як необхідність максимальної мінімізації державного втручання. Він базується на переконанні, що добровільні угоди між економічними суб'єктами забезпечують кращий розподіл ресурсів, ніж централізоване регулювання, а мита, тарифи та ліцензування є штучними бар'єрами, що шкодять як споживачам, так і виробникам. На цьому тлі європейська політика спрощення торгівлі постає як принципово інший підхід, який не передбачає демонтажу регуляторних структур, а натомість прагне до їх гармонізації, уніфікації та цифровізації. Впровадження Європейським Союзом системи «єдиного вікна», маркування СЕ чи електронних митних процедур розглядається як модернізація та зменшення адміністративних витрат. Водночас із лібертаріанської перспективи ці процеси інтерпретуються як нові інструменти контролю, які, навіть знижуючи бюрократичні бар'єри, водночас посилюють роль держави у регулюванні ринку. Відповідно, у контексті ЄС спрощення торгівлі означає регульовану інтеграцію, тоді як у лібертаріанському світогляді – усунення регуляцій як таких. Таким чином, простежується чіткий цивілізаційний розлам між двома підходами. Для ЄС торгівля є сферою, що потребує уніфікованих правил, захисту споживачів і гарантій безпеки. Для лібертаріанців вона є природним процесом добровільної взаємодії, який не повинен обмежуватися жодними формами протекціонізму чи адміністративного нагляду. Порівняння цих двох моделей демонструє, що у центрі дискусії про спрощення процедур торгівлі стоїть фундаментальне питання співвідношення свободи та контролю, а також меж, у яких державне втручання є виправданим. Узагальнюючи, можна зазначити, що лібертаріанський підхід до спрощення процедур торгівлі базується на максимальному розширенні сфери добровільної взаємодії та мінімізації примусу. У той час як політика ЄС тяжіє до регульованого спрощення,

лібертаріанці вважають, що справжня свобода можлива лише за умови відмови від централізованого контролю і надання повної автономії учасникам ринку.

Список використаної літератури:

1. Murray N. Rothbard. Power and Market: Government and the Economy. Pp. xiii, 225. Menlo Park, Cal.: Institute for Humane Studies, 1970. 163 p.
2. Von Mises L. Human Action A Treatise On Economics. Book Source: Digital Library of India. Item 2015. 280 p.
3. Hayek F.A. The Road to Serfdom. Taylor & Francis. 2001. 266 p.
4. See Smith A. The Wealth of Nations. London: Atlantic Books. 2012. 1008 p.
5. Ренд А. Атлант розправив плечі (1 частина): Несуперечність. Переклад з англійської: Артур Переверзєв, Вікторія Стах. Київ: Наш Формат, квітень 2015. 456 с.
6. Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія. кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 480 с.
7. Гладка Н. Правове регулювання митного режиму транзиту в контексті реформування національної митної системи. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 26–29.
8. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження: Науково-практичний посібник; за редакцією А. В. Мазура. Київ: ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. 832 с.
9. Несторишен І. В., Бережнюк І. І. Проблеми забезпечення балансу між митним контролем та спрощенням процедур міжнародної торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. № 29. С. 46–53.
10. Hao Wu. Trade Facilitation in the Multilateral Trading System: Genesis, Course and Accord. Routledge, 2018. 228 p.

Palytsia A. The libertarian approach to simplifying trade procedures in the context of economic policy

The article examines the historical and theoretical basis of the libertarian approach to trade facilitation, analyzes key concepts that have shaped the modern vision of deregulation and minimizing state intervention in economic processes. The historical origins of ideas that lie in the traditions of classical liberalism of the 18th century, which laid the foundation for understanding freedom of exchange as a key factor in social progress, are examined. The works of Murray Rothbard, Ludwig von Mises, Friedrich Hayek, Adam Smith, and Ayn Rand are analyzed, who substantiated the economic efficiency of the market, the limitation of state control, and the priority of voluntary interaction between trade participants. The article examines the libertarian interpretation of trade facilitation as the elimination of duties, tariffs, quotas, licenses, and certifications to ensure maximum freedom of exchange and efficient allocation of resources. The importance of trust between market participants, which is ensured by the reputation of producers and consumer choice, rather than centralized control, is emphasized. The current practice of the European Union, which is aimed at "regulated simplification" by unifying rules, digitizing procedures, and introducing security standards, is separately analyzed. It is shown that, from the point of view of libertarians, such approaches, despite the reduction of bureaucracy, preserve or even strengthen the role of the state in controlling economic activity, creating new forms of regulation. Using the example of the EU, Switzerland, and Singapore, different trade models are compared, demonstrating the civilizational rift between the libertarian desire to minimize state intervention and the European approach to a regulated integrated market. In summary, the article shows that the debate on trade facilitation is centered on the balance between freedom and control, and the libertarian model is based on maximizing the scope of voluntary interaction and minimizing coercion, while EU policy envisages the harmonization, unification, and digitalization of rules as a means of ensuring market security and efficiency.

Key words: *libertarianism, trade facilitation, deregulation, freedom of exchange, classical liberalism, European Union, digitalization, market mechanisms, state intervention, standardization.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025